Registratienummer: **39969** / 39972

Notitie ter opiniërende bespreking
commissie Maatschappelijke Zaken

Datum vergadering:	12 september 2023
Agendapunt:	10
Onderwerp:	Ambities en keuzes gebiedsvisie natuurgebied De Maashorst
Portefeuillehouder:	wethouder Rien Wijdeven

Heesch, 18 juli 2023

Inleiding
In natuurgebied De Maashorst werken we samen met de gemeenten Maashorst en Oss, Staatsbosbeheer en waterschap Aa en Maas aan de ontwikkeling en het beheer van het gebied. Daarbij streven we naar een gezamenlijk eindbeeld: een natuurgebied waarin natuurlijke processen leidend zijn. Om dit te bereiken doen we dingen gezamenlijk waar dat moet en pakken we zaken zelfstandig op waar dat kan.

In 2009 hebben we een gezamenlijke visie opgesteld, het MaashorstManifest. Vanwege nieuwe ontwikkelingen en maatschappelijke vraagstukken, zoals de klimaatverandering, actualiseren we deze visie. In de nieuwe (concept) Gebiedsvisie is het gezamenlijk streefbeeld voor 2050 bepaald. Daar waar zaken voor een deelgebied, zoals Hooge Vorssel en Herperduin, afwijken hebben we dat benoemd.

De partners moeten ieder voor zich de Gebiedsvisie vaststellen. Dit staat op de planning voor december 2023. Vooruitlopend daarop worden de concept Gebiedsvisie opiniërend aan de raadscommissies in de verschillende gemeenten voorgelegd. Eventuele aanpassingen kunnen dan nog worden verwerkt in de definitieve versie. Op die manier willen we bereiken dat de Gebiedsvisie door alle vijf de partners uniform wordt vastgesteld.

De concept Gebiedsvisie is de uitkomst van een zorgvuldig proces met partners en burgerparticipatie. Daarbij begonnen we niet op nul, maar vormt het MaashorstManifest uit 2009 het vertrekpunt. De actualisatie van de Gebiedsvisie startte met vier inloopbijeenkomsten op verschillende momenten en plekken in het gebied. Zo is vooraf input opgehaald. Ook de Gebruikersraad en Raad van Advies hebben vooraf input geleverd. Deze input is op 18 januari 2023 gepresenteerd aan u en de raadsleden van de andere twee gemeenten. Tijdens deze radenbijeenkomst hebben de aanwezigen input geleverd voor de uitwerking van de visie. Bijvoorbeeld dat water sturend moet zijn. En dat er een balans moet zijn tussen recreatie en natuur, maar dat het wel echt een robuust natuurgebied moet zijn.

Het adviesbureau Witteveen+Bos en de projectgroep hebben dit uitgewerkt in een conceptvisie. Tussendoor zijn uitgangspunten en keuzes afgestemd met de verantwoordelijke wethouders en bestuurders in het bestuurlijk overleg. De uitgangspunten voor de conceptvisie en de conceptvisiekaart zijn op 30 mei 2023 gepresenteerd tijdens een stakeholderavond. Op basis van de reacties tijdens die avond en enkele nagezonden reacties is de conceptvisie vervolgens op onderdelen aangescherpt (zie bijlage 2).

Aan de start van het proces werd vanuit de participatie, zowel onder inwoners, stakeholders als politiek-bestuurlijk, duidelijk dat in de Gebiedsvisie duidelijke keuzes moeten worden gemaakt. In het gebied spelen diverse belangen een rol. Denk aan natuur-, recreatieve, economische en waterbelangen Aan deze belangen kan niet overal 100% tegemoet worden gekomen. Tijdens de burgerparticipatie is vooral het gebruikersbelang naar voren gebracht. Als partners in het gebied, maar zeker als verantwoordelijke overheden, hebben we de taak om álle belangen zorgvuldig af te wegen. Daar is de concept Gebiedsvisie het resultaat van. Zoals gezegd, we streven naar een balans tussen natuur en recreatie, maar die is niet in ieder deelgebied gelijk. De keuzes en ambities zijn gericht op het bereiken van het streefbeeld in 2050. Daar werken we geleidelijk aan naartoe.

We willen in december 2023 een uniforme Gebiedsvisie laten vaststellen. Dat vraagt om een zorgvuldig proces. Door u en de raadscommissies van gemeenten Maashorst en Oss in september uw mening te laten geven, krijgen we eerder zicht op de gevoeligheden en noodzakelijke aanscherpingen. Op 6 september presenteren we tijdens een informatieavond de conceptvisie aan alle raadsleden. Zo krijgt iedereen dezelfde informatie en is er gelegenheid tot het stellen van vragen.

Uw mening geven over gemaakte keuzes
De voorliggende conceptgebiedsvisie natuurgebied De Maashorst is de uitkomst van een zorgvuldig proces met de partners en burgerparticipatie. In de visie zijn ambities beschreven en is een aantal keuzes gemaakt. Graag horen wij of u de volgende ambities en keuzes onderschrijft of dat deze misschien nog moeten worden bijgesteld:

1. Water en bodem sturend te maken voor de ontwikkelingen in het natuurgebied
2. Herbevestiging van de ambitie om te streven naar procesnatuur
3. Balans recreatie en natuur, niet alles kan overal
4. Onder voorwaarden uitbreiden van de begrazing naar de natuurschil vanaf 2035

Toelichting
Ad 1) Water en bodem sturend
In het (nationaal) ruimtelijk beleid worden bodem en water sturend voor alle ruimtelijke plannen. Dit principe wordt voor De Maashorst omarmd. Door de eeuwen heen is het grondgebruik steeds minder afgestemd op het landschap en de ondergrond. Breuken zijn doorsneden en de grondwateronttrekking is hoog. Hierdoor is het natuurgebied ernstig verdroogd. Herstel van het natuurlijk watersysteem staat daarom voorop. Hiervoor is het noodzakelijk om de overgebleven agrarische gronden in de natuurkern aan te kopen en om te zetten naar natuur. In de levendige schil rondom het natuurgebied zetten we in op grondgebruik dat passend is bij de ondergrond.

Ad 2) Streven naar natuurlijke processen (procesnatuur)
In 2009 hebben de gemeenteraden het MaashorstManifest en bijbehorende Natuurplan vastgesteld. Hiermee is de weg ingeslagen naar beheer van het gebied door middel van natuurlijke processen. Hier blijven we op inzetten. Het streven is om als mens zo min mogelijk, of uiteindelijk helemaal niet meer in te grijpen in de natuurlijke processen van het natuurgebied. Uiterlijk in 2050, maar liever eerder. De inzet van grote grazers is hierbij noodzakelijk. Jaren geleden is een bewuste keuze gemaakt voor de combinatie van drie grote grazers, de tauros, wisent en Exmoor pony. Deze dieren komen het dichtst in de buurt van de dieren die hier honderden jaren geleden ook leefden. Zij hebben elk hun eigen kenmerken en voedselvoorkeuren. Daarom

vullen ze elkaar goed aan. In het gebied vindt al tientallen jaren monitoring plaats. Uit deze monitoring blijkt ook dat de inzet van de drie grote grazers de laatste jaren zorgt voor meer biodiversiteit en het open houden van het begrazingsgebied (zie bijlage 3). De drie grazers lopen nog niet overal in het gebied. Daarom is het de komende jaren nog wel nodig om (beperkt) beheer en onderhoud uit te voeren. Bijvoorbeeld door het instellen van faunarustgebieden of door het gedeeltelijk omvormen van naaldbos naar loofbos.

De keuze voor procesnatuur betekent ook dat niet alle landschappelijke en cultuurhistorische elementen, zoals een historische laanbeplanting, in stand worden gehouden. De waardevolle landschappelijke en cultuurhistorische waarden beschermen en behouden we wel. Denk aan de grafheuvels, stuifduinen, dreven en landweren.

Ad 3) Balans recreatie en natuur, niet alles kan overal
De Maashorst is één van de grootste natuurgebieden van Brabant. Het maakt deel uit van het natuurnetwerk Brabant. Ook is het een belangrijk recreatiegebied voor de inwoners uit de omliggende kernen. De laatste jaren is de recreatiedruk in het gebied hoog. Zowel de recreatie zelf als natuurwaarden komen hierdoor onder druk te staan. Daarom is het van belang hier een goede balans in aan te brengen. Die balans kan in de verschillende deelgebieden en zones anders zijn.

In de natuurkern ligt de nadruk meer op rust en stilte voor natuur. In de zuidelijke Maashorst ligt het zwaartepunt van de recreatie in de natuurschil. Deelgebied de Hooge Vorssel (Bernheze) is geheel gelegen in de natuurschil. Hier weegt het belang van recreatie wat zwaarder dan het belang van natuur. Maar ook hier wordt gewerkt aan de vergroting van de natuurwaarden (voor de Hooge Vorssel wordt momenteel ook een gebiedsvisie opgesteld. Planning is om deze gelijktijdig vast te stellen met de visie voor De Maashorst). In Herperduin wordt ingezet op de combinatie van recreatie en natuur in natuurkern en natuurschil. De natuurschil is hier zo smal dat de natuurkern van groot belang is voor de recreatieve uitloop van omliggende kernen. Uiteraard wordt wel gestreefd naar een goede balans. De natuurwaarden moeten niet verloren gaan.

Een belangrijk uitgangspunt van de visie is dat we het recreatieve uitloopgebied van de omliggende kernen vergroten. Dit doen we door rondom het hele natuurgebied de ontwikkeling van een recreatief aantrekkelijk cultuurlandschap te faciliteren. Hier worden routes ontwikkeld, worden natuur- en recreatieverbindingen gemaakt met andere gebieden, bieden we de landbouw mogelijkheden om te verbreden naar extensieve recreatie en vergroenen we het landschap. Ook worden op de grens van de levendige schil en natuurschil nieuwe recreatieve poorten ontwikkeld (zoals de Palmstraat), en onderzoeken we de mogelijkheid van een nieuwe recreatieve entree vanuit Bernheze ter hoogte van de afrit van de A50 bij Nistelrode. Dit alles is in lijn met de ontwerp Omgevingsvisie.

Wat kan in de natuur- en levendige schil en niet in de natuurkern? In de natuurkern blijft recreëren op wegen en paden mogelijk. Door recreatie alleen op de wegen en paden toe te staan, wordt de voorspelbaarheid voor de dieren in het gebied vergroot en daarmee de verstoring verkleind. Uiteraard is het wel toegestaan om van de wegen en paden af te wijken om afstand te bewaren tot de grote grazers.
We willen ook zo veel mogelijk bezoekers verleiden om in de natuurschil en levendige schil te recreëren. Daarom worden de laatste stukken van de bewegwijzerde routes van mtb-ers en ruiters en menners buiten de natuurkern gelegd. Mensen die lokaal bekend zijn, kunnen nog gewoon gebruik maken van de wegen en paden door de natuurkern. Dit op advies van de mountainbikers, ruiters en menners. Ook worden nieuwe routes ontwikkeld. Vooral in de levendige

schil. Daarbij proberen we de verschillende natuur- en recreatiegebieden met elkaar te verbinden.
Voor het behoud van de rust en stilte in de natuurkern worden daarnaast ook alle activiteiten en evenementen verplaatst naar de natuur en/of levendige schil.

Ad 4) Vanaf 2035 uitbreiding van de begrazing naar de natuurschil
Om het menselijk ingrijpen in het gehele natuurgebied tot een minimum te beperken, is het nodig de begrazing uit te breiden naar de natuurschil. Dat kan niet meteen. De recreatieve druk in de natuurschil is nu zo hoog dat dit niet samengaat met grote grazers. Daarom gaan we het cultuurlandschap in de levendige schil rondom het natuurgebied recreatief aantrekkelijker maken. Daarmee kan de recreatiedruk in de natuurschil worden verlaagd. De transitie van het landelijk gebied biedt hier kansen voor. Uiteraard kost dit tijd. Daarom denken we nu dat we vanaf 2035 de begrazing gefaseerd kunnen uitbreiden naar de natuurschil. Naast de benodigde ontwikkeling van de levendige schil monitoren we vanaf 2024 ook de interactie tussen de grote grazers en recreanten. Als de interactie niet goed gaat, kan ervoor worden gekozen om:
- in de natuurschil aanvullende beheermaatregelen te nemen, zoals het uitrasteren van routes,
- de uitbreiding uit te stellen, of
- om in de natuurschil toch te kiezen voor andere grazers.

Overigens komen de grote grazers uiteindelijk niet overal in de natuurschil. Rondom de recreatieve poorten en entrees blijven zones van ongeveer 500 meter buiten de begrazing. Hooge Vorssel blijft geheel buiten de begrazing van de drie grote grazers liggen. Hier is wel begrazing met schapen mogelijk. In Herperduin is de natuurschil zo smal dat hier ook geen uitbreiding van de begrazing plaatsvindt.

Tot 2035 wordt het leefgebied van de wisent gefaseerd uitgebreid naar de rest van het begrazingsgebied. Met als doel dat uiterlijk in 2035 alle drie de grote grazers in heel de natuurkern lopen.

Waarom doen we nu al uitspraken over 2050?
Natuurontwikkeling is iets van de lange adem. Daarom kiezen we voor het eindbeeld voor het jaar 2050. Het streefbeeld voor De Maashorst bereiken we namelijk niet binnen tien jaar. Voor de keuzes die je maakt en het beheer en onderhoud dat je pleegt is het belangrijk om te weten waar je met elkaar naartoe werkt. Ligt alles dan al vast? Nee, de hoofdlijnen leggen we vast, maar in Inrichtings- en beheerplannen werken we elke zes jaar uit hoe we toewerken naar het eindbeeld. Dat betekent ook dat we elke zes jaar de koers kunnen bijstellen als dat nodig is.

Vervolg
De conceptvisie wordt in september in alle drie de gemeenten in de raadscommissies besproken. Ook het waterschap Aa en Maas en Staatsbosbeheer bespreken de visie. Tegelijkertijd ligt de conceptvisie ter advisering voor aan de Gebruikersraad en Raad van Advies. De conceptvisie wordt indien nodig op basis van de reacties uit de raadscommissies en ontvangen adviezen aangepast. Het eindconcept wordt eind oktober in procedure gebracht voor de beoogde vaststelling in december 2023.

Nieuwe opzet burgerparticipatie

Natuurgebied De Maashorst kent veel gebruikers en belanghebbenden. De partners in het natuurgebied, gemeenten Bernheze, Maashorst, Oss, Staatsbosbeheer en waterschap Aa en Maas, vinden het belangrijk om geïnteresseerden en belanghebbenden op een constructieve en efficiënte wijze te betrekken bij de ontwikkeling van het gebied. Daarvoor zijn jaren geleden de Gebruikersraad en Raad van Advies opgericht.

De gewijzigde governance, en de evaluatie van de burgerparticipatie vroegen echter om een andere opzet van de burgerparticipatie.

- *Tot 2022 was er één centraal uitvoeringsorgaan voor natuurgebied De Maashorst. Namelijk Stichting Maashorst in Uitvoering (met het daaraan gekoppelde programmabureau). De Raad van Advies en Gebruikersraad adviseerden aan dit centrale orgaan. Vanaf 2022 nam het 'Cluster natuurgebied De Maashorst' de coördinerende taken over. Maar dit Cluster had geen mandaat als besluitvormend orgaan. De uitvoering van alle projecten en plannen lag ook niet alleen bij het Cluster; de partners voerden ook afzonderlijk projecten en plannen uit. Dit zorgde in de praktijk voor onvrede, zowel bij het Cluster, de partners als de adviesraden.*

- *Eind februari 2023 is de burgerparticipatie geëvalueerd onder de leden van de adviesraden en onder de partners. Hieruit bleek dat de adviesraden en de partners de burgerparticipatie als zeer waardevol ervaren, maar het beiden anders willen.*

Op basis van bovenstaande hebben de partners keuzes gemaakt en gekozen voor een nieuwe participatieopzet. Die gaat uit van twee oplopen per jaar. Hier zijn alle inwoners, stakeholders en bedrijven welkom. Het doel is maximale uitwisseling en interactie over ideeën en wensen. Daarnaast wordt per plan/project maatwerk geleverd. Hoe die participatie wordt ingevuld, is dan aan de verantwoordelijke partner of partners.

De conceptopzet voor de nieuwe manier van participatie is gepresenteerd aan de beide adviesraden. Daar werd de opzet met gemengde gevoelens ontvangen. Men was met name bezorgd dat de bestaande betrokkenheid verloren gaat. Op basis van de reacties tijdens die avond is de opzet aangescherpt. De nieuwe manier van participatie is uitgewerkt in de opzet die in het bestuurlijk overleg van 21 juni 2023 is vastgesteld (zie bijlage 4).

De insteek van de nieuwe opzet is om een bredere groep aan te spreken dan alleen de vertegenwoordigers in de adviesraden. Daarbij worden de opgebouwde relaties uiteraard gekoesterd. Na een jaar wordt de nieuwe opzet geëvalueerd en indien nodig aangescherpt.

Bijlage(n): De bijlage(n) zijn digitaal beschikbaar.

1. Concept gebiedsvisie natuurgebied De Maashorst 110723
2. Notitie aanscherping concept gebiedsvisie De Maashorst 300523
3. Stand van de natuur in De Maashorst 2022
4. Burgerparticipatie natuurgebied De Maashorst

Burgemeester en wethouders,

Peggy Hurkmans
secretaris

Antoine Walraven
waarnemend burgemeester